

Maailmankuva, ihmiskuva ja ihmiskäsitys

maailmankuva // ihmiskuva // ihmiskäsitys // maailmankatsomus // essentialismi // antiesentialismi

Lukion ensimmäisen kurssin kirjassa määriteltiin maailmankatsomus maailmankuvaa laajemmaksi ja työstetyimmäksi tavaksi katsoa ja ymmärtää maailmaa. Jokaisella ihmisellä on oma maailmankuvansa ja siten käsityksensä luonnosta, yhteiskunnasta ja ihmisestä – riippumatta siitä, miten tietoisesti hän asioita pohtii tai on pohtimatta. Ihmiskuva on osa maailmankuvaa. Maailmankatsomuksen muodostuminen sen sijaan vaatii ihmiseltä aktiivista maailmankuvan, arvojen, uskomusten ja tiedon systematisointia, eli kokonaisnäkökuvan muodostamista. Elämäntietäminen taas ymmärtää maailmankatsomuksen pohjalta työstetyksi tavaksi elää ja toteuttaa itseään. Ihmiskäsitys on maailmankuvan osana vaikuttamassa vahvasti niin maailmankatsomukseen kuin elämäntietämiseenkin.

MAAILMANKUVA

Maailmankuvaksi kutsutaan sitä näkemystä ja tietokokonaisuutta, joka yksilöllä on ympäröivästä todellisuudesta. Se ilmenee etenkin silloin, kun yritetään selittää ja ymmärtää jotakin merkittävää asiaa tai tapahtumaa. Maailmankuvan perusaineiksia ovat käsitykset siitä, miten maailma on syntynyt ja millainen se nyt on. Ihminen käsittää maailman oman maailmankuvansa mukaisena, ja se on hyvin kulttuuri- ja aikasidonnainen. Maailmankuva voi muuttua uuden tiedon ja elämäntietämyksen myötä, ja silloin muuttuu myös yksilön käsitys ja ymmärtäminen maailmasta. Psykologian käsitteillä ilmaistuna kyseessä on erittäin laaja sisäinen malli.

Tieteellisen maailmankuvan mukaan kaikkien se-

litysten on pohjaututtava tieteisiin. Ilmiöiden perusteluiksi kelpuutetaan vain järjen tai havaintojen avulla perusteltavissa olevia väitteitä.

Nyky-suomalaisen maailmankuvan varsin yhtenäinen, sillä yhtenäinen yleisivistävä koulu muo- vaa ihmisten näkemyksiä samankaltaisiksi. Muun muassa luonnontieteillä on siinä keskeinen rooli.

2 Tarkastele eri oppiaineiden oppikirjoja. Millainen maailmankuva kirjoissa esiintyy?

IHMISKUVA

Ihmiskuva on osa maailmankuvaa. Sen avulla ihminen havainnoi ja tulkitsee muiden ihmisten toimintaa ja ohjaa omaa elämäänsä. Ihmiskuvalla tarkoitetaan ideologian, uskonnon tai tieteiden tuottamaa idealityypistä ja yksinkertaistettua kuvaa ihmisestä. Se vastaa kysymyksiin siitä, mikä on ihmisen perusolemus tai minkälaisia ominaisuuksia ihmisellä on.

Ihmiskuva voi pohjata esimerkiksi ekoismin, islamiin tai humanistiseen ajatteluun. Koska ihmiskuva on jonkin tieteenalan tai aatteen mukainen kuvaus ihmisyydestä, se kuvaa ihmistä vain yhden näkökulman kautta: biologia antaa vain biologisia kuvauksia ihmisestä, psykologia psykologisia ja ekoate tarkastelee ihmistä vain suhteessa luonnon säilymiseen. Mikäli ihmiskäsitys on kovin kapea-alainen ja rajattu, elämän moninaisuuden ymmärtäminen ja selittäminen voi olla vaikeaa.

Vaikka idealityypiset ihmiskuvat tarjoavat selke-

in ja johdonmukaisen kuvan ihmisen olemuksesta, sisältää yksittäisen ihmisen ihmiskuva usein monenlaisia aineksia. Ihmiskuva ei aina ole aktiivisesti tiedostettu, vaan se vaikuttaa tiedostamattomina oletuksina ja uskomuksina siitä, millainen ihminen on sekä millainen maailman tulisi olla.

2 Millainen on sinun ihmiskuvasi?

2 Tutki lukion oppikirjoja. Minkälaisia oletuksia ihmisestä niissä voi havaita?

MAAILMANKATSOMUS

Nyky-Suomessa luonnonsuojelijat voivat osoittaa mieltään vanhan metsän puolesta. He eivät kuitenkaan usko metsän ja puiden henkien suuttuvan puiden kaatamisesta, vaan heidän mielestään vanha metsä on rikkaan eläimistönsä vuoksi niin tärkeä ja arvokas, ettei sitä saa kaataa. Luonnonsuojelijoiden maailmankuva ei luultavasti eroa suomalaisten metsänomistajien ja metsureiden maailmankuvasta. Sen sijaan heidän maailmankatsomuksensa on erilainen.

Maailmankatsomus on laajempi asia kuin maailmankuva. Maailmankatsomus sisältää maailmankuvan lisäksi etiikan tason, eli ihmisen käsitykset hyvästä ja pahasta sekä oikeasta ja väärästä, ja käsitykset arvoista eli arvokkaista ja tavoittelemisen arvoisista asioista. Myös ajatukset siitä, miten maailmaa koskevaa tietoa hankitaan ja miten se perustellaan, pohjaavat maailmankatsomukseen. Maailmankatsomuksen käsite on lähellä ideologian käsitettä. Nämä eroavat kuitenkin toisistaan siten, että ideologia on uueille yksilöille yhteinen, kun maailmankatsomus puolestaan on yksilön oma kokonaisnäkemys elämästä. Vaikka koulussa saadaan samanlaisia tiedollisia maailmankuvan rakennusaineita, muotoutuu jokaisen maailmankatsomus omanlaisekseen.

Ideologiat eli aatejärjestelmät ja uskonnot ovat pohja yksilöiden maailmankatsomuksille. Länsimaisessa ajattelussa pidetään tärkeänä sitä, että ihmiset osaavat suhtautua kunnioittavasti muiden ihmisten erilaisiin maailmankatsomuksiin.

2 Tunnetko ihmisiä, joilla on selkeä maailmankatsomus? Miten se näkyy heidän elämässään? Mitä ajattelet heidän maailmankatsomuksestaan?